

Afstand/Reinheid – Tazria/Metsora 5786

Joel Erwteman

Een van de belangrijkste werken van Jodendom zoals wij dat vandaag de dag kennen is de Mishna, het werk waarin Rabbi Jehoeda haNasi aan het begin van de derde eeuw de tradities en halacha die in zijn tijd bekend waren codificeerde en die tot op de dag van vandaag ons dagelijks leven kleuren. De Mishna vormde de basis voor de Gemara, de in Babylonië opgetekende discussies van geleerden van tussen de derde en de zevende eeuw en de, iets eerder afgesloten (en minder gezaghebbende), Talmud Jeroeshalmi, die datzelfde deed voor discussies van geleerden in *erets jisraeel*. De Gemara volgt (net als de Jeroeshalmi) grotendeels de opbouw van de Mishna. Toch zijn er grote verschillen. Er zijn regels die in de Mishna een uitgebreide rol spelen, maar die in de Gemara maar nauwelijks aan de orde komen.

Het gaat hier om twee categorieën regels. De eerste categorie betreft de landbouwwetten, die aan de orde komen in traktaten (*massechtot*) van het eerste deel van de Mishna. De Gemara bespreekt deze regels maar nauwelijks. Dit laat zich verklaren door het feit dat deze regels alleen van toepassing zijn in *erets jisraeel* en in Babylonië niet erg relevant waren. Het is dan ook niet opzienbarend dat de Jeroeshalmi deze regels wel degelijk bespreekt. De tweede categorie betreft de regels die te maken hebben met *toem'a* en *tahara* (meestal – ten onrechte – vertaald als reinheid en onreinheid, waarover later meer). Deze regels, die besproken worden in het laatste deel van de Mishna (dat passend, *Tahorot* (“reinheden”) heet, hebben noch in de Gemara, noch in de Jeroeshalmi hun eigen commentaar. Dat is opvallend – Tahorot is veruit het langste van de Mishna. Het heeft 1003 mishnajot waar het een na langste deel (*Nezikien*, dat over civiele zaken gaat) er maar 685 heeft. Deze beide feiten – zowel de lengte van het relevante deel van de Mishna, als het feit dat dit deel later niet besproken wordt – laten een belangrijke ontwikkeling zien in de geschiedenis van het Joodse volk.

Iedereen die wel eens opgraving heeft bezocht in Israel weet dat een van de voornaamste kenmerken van Joodse nederzettingen uit de oudheid de alomtegenwoordigheid van rituele baden (*mikwaot*) is. Dat is geen toeval. Hoewel het voor ons tegenwoordig maar nauwelijks voor te stellen is, waren de regels over *toem'a* en *tahara* voor onze voorvaders een van de kernpunten van hun religieuze beleving. Sommige mensen streefden ernaar om altijd *tahor* te blijven, maar *iedereen* probeerde zich bewust van te zijn van hun status.

Hier waren twee belangrijke redenen voor. Allereerste onderscheidde deze regels het Joodse volk van de volkeren om hen. Maar misschien nog wel belangrijker: het stipt naleven van de regels over reinheid en onreinheid maakte het mogelijk om naar de tempel te gaan – het betreden van de tempel in een staat van *toem'a* was een zware overtreding, zoals de parasha van deze week ons waarschuwt: והזרתם את בתוכם בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם “Jullie [Moshe en Aharon] moeten het Joodse volk behoeden voor hun onreinheid, zodat ze niet door hun onreinheid zullen sterven wanneer de ze Mijn Mishkan verontreinigen dat in hun midden is.” (Wajikra 15:31) Deze nadruk verklaart waarom het deel van de Mishna dat hierover gaat zo uitgebreid is. Het gaat over regels die voor het Joodse volk van cruciaal belang waren.

Maar met het verwoesten van de Tempel veranderde dit allemaal. Niet alleen kwam het Joodse volk te wonen temidden van andere volkeren (waardoor het onderscheid veel minder makkelijk te maken viel), ook ebde de herinnering aan de Tempel en de offerdienst weg. Bovendien verdween ook een van de middelen om *tahor* (“rein”) te worden van de zwaarste vorm van *toem'a* – een procedure met de as van een rode koe die in de tempel moest plaatsvinden. Het enige wat overbleef was de procedure rond het weer *tahor* worden van een vrouw na haar menstruatie (een gebod uit de Tora), de regels over het wegblijven van doden door kohaniem en de door onze geleerden ingestelde gewoonte om handen te wassen voorafgaand aan het eten van brood – een herinnering aan vroegere tijden. De overige regels over *toem'a* en *tahara* verschoven naar de achtergrond. Dit alles maakt dat de (dubbele!) parashiot van deze week, Tazria en Metsora, net als het einde van de parasha van vorige week wat onwennig aanvoelen – deze gaan vrijwel in hun geheel over dit onderwerp.

Tora behandelt de verschillende dingen die onreinheid kunnen veroorzaken bij een mens. Het gaat hier om bepaalde soorten dode dieren, een bevalling, de *tsara'at* ziekte (een ons niet goed bekende ziekte die de huid, kleding en huizen kon treffen) en bepaalde menselijke emissies (onder andere bloed en zaad). De belangrijkste bron van onreinheid, een menselijk lijk, vinden we overigens niet in deze parashiot maar verderop in parashat Choekat (Bemidbar 19:11). Hoewel het niet makkelijk is om een algemene noemer te vinden voor als deze fenomeen, suggereert R' Soloveitchik dat ze allemaal te maken hebben

met sterfelijkheid en menselijk verval. Dode dieren, de vlekken op huid en huizen, emissies van het menselijk lichaam: ze herinneren ons allemaal aan de wankele werkelijkheid van ons bestaan. Die werkelijkheid verdraagt zich niet goed met de serene eeuwigheid van de Tempel, het בית עולמים *“huis van de eeuwigheid”*. *“Judaism, ... proclaims that coming into contact with the dead precipitates defilement. Judaism abhors death, organic decay, and dissolution. It bids one to choose life and sanctify it. Authentic Judaism as reflected in halakhic thought sees in death a terrifying contradiction to the whole of religious life.”* (Halakhic Man p. 31) Je moet *toem’a* dan eigenlijk niet vertalen als onrein – wat de connotatie van “vies” met zich draagt. *Toem’a* betekent het bezit van een status die zich, tijdelijk, niet goed verdraagt met een bezoek aan de Tempel.

Deze manier van kijken werkt voor de meeste van de categorieën van dingen die onreinheid kunnen veroorzaken, die allemaal op enigerlei wijze met verval hebben te maken. De enige categorie waarvoor de analyse van R’ Soloveitchik minder goed lijkt te passen is de categorie waar de parasha mee opent: de onreinheid van een vrouw die net is bevallen. Maar wie goed kijkt, ziet dat het punt van R’ Soloveitchik ook hier goed past. Om dat te zien moeten we een ander merkwaardig detail van de *tum’a* van de bevallen vrouw te beschouwen.

Tora vertelt dat nadat de periode van *tum’a* voor een vrouw verlopen is, ze nog een handeling moet doen om weer *tahor* te worden: ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת *“Als de dagen van haar reinheidsproces vervuld zijn – wanneer het een jongen betreft of een meisje – dan moet ze een éénjarig schaap brengen als offer en een jonge duif of een tortelduif als zondeoffer...”* Dit is merkwaardig – voor welk zonde zou de vrouw dit offer moeten brengen. In Massechet Nidah suggereert de Gemara dat er mogelijk sprake is van een onbewuste zonde: בשעה שכורעת לילד, קופצת *“Wanneer een vrouw aan het bevallen is, dan neemt zij zich voor nooit meer met haar man te willen zijn – daarom zegt de Tora dat ze een offer moet brengen”* (Nida 31b), maar deze verklaring is moeilijk te begrijpen. De Gemara maakt niet duidelijk om welke zonde het hier gaat. En bovendien: de vraag of een zondeoffer gebracht zou moeten worden moet afhangen van de vraag of er *daadwerkelijk een zonde plaatsvond*. Het feit dat dit soms gebeurt is daarvoor niet genoeg. Deze suggestie wordt dan ook in de Gemara zelf al verworpen.

Een andere benaderingswijzen vinden we bij de middeleeuwse geleerde Rabbenoe Bachja (Spanje, 1255 – 1340). Hij suggereert dat het geboren worden van kinderen wel degelijk aan een zonde herinnert en dat een zondeoffer dus passend is. Maar het gaat hier niet om een zonde van de vrouw zelf, maar om de zonde van Chawwa, de eerste vrouw, die in de Tuin van Eden van de verboden vrucht at: לולא ... החטא שהוא היה האדם מוליד עם אשתו שלא בדרך תאוה וחשק אלא בדרך הטבע הגמור, כטבע האילן המוציא פירותיו *“... zonder die zonde, zouden man en vrouw hebben gebaard zonder lust of verlangen maar op de manier waarop dat gaat in de [plantaardige] natuur, zoals een boom die elk jaar zonder lust zijn vruchten draagt.”* (Rabbenoe Bahya op Wajikra 12:7) Het enkele krijgen van kinderen doet dan ook aan deze zonde denken. Hoewel Rabbenoe Bahya dit niet zegt, ligt hierin ligt mogelijk ook het verband met de dood (en de these van R’ Soloveitchik). Het eten van de verboden vrucht leidde immers ook tot de introductie van de dood in de wereld (zie Bereshiet 2:17: מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל *“Van de boom van kennis van goed en kwaad mag je niet eten, want op de dag dat je daarvan zal eten zal je sterfelijk worden.”*) Breder bekeken: het baren van kinderen drukt ons met de neus op onze menselijkheid en het feit dat we in een gebroken wereld leven waarin niets vanzelf gaat. Dat is geen status die zich verdraagt met Tempel-bezoek.

Er is één belangrijk punt dat bij dit alles steeds in het oog gehouden moet worden. De status van *toem’a* is tijdelijk. Na verloop van de reinigingsperiode is iedereen die ooit onrein was weer welkom in de Tempel. De aanwezigheid van dood en verval maakt het ons, zeker in deze tijden, soms moeilijk om de band met onze Schepper te beleven – maar die band is er altijd. Uiteindelijk komt er een tijd, dat, zoals de profeet Jeshajahoe dat belooft: בלע המות לנצח ומחה א־דני ה' דמעה מעל כל פנים *“... de dood voor altijd verzwoegen zal worden en Gd de tranen van alle gezichten zal wissen...”* (Jeshajahoe 25:8). In die tijd zal de band met onze Schepper sterker zijn dan ooit. Mogen we die tijd snel beleven.

Shabbat Shalom!